

Kritik mot socialförvaltningen i Håbo kommun för ett oanmält hembesök hos en förälder i samband med att den andra föräldern skulle hämta ett gemensamt barn

Beslutet i korthet: Under en barnavårdsutredning som rörde en ettårig flicka gjorde två handläggare från socialförvaltningen ett oanmält hembesök hos flickans far. Besöket gjordes tillsammans med barnets mor och mormor, när modern skulle hämta barnet efter ett umgängestillfälle. Syftet med besöket var att observera både överlämningen av flickan och flickans "tillstånd och situation hos fadern med anledning av inkommen oro".

Företrädare för det allmänna ska iaktta saklighet och opartiskhet i sin verksamhet. Ett hembesök som görs för att klarlägga ett barns situation och om det finns skäl för ett ingripande från myndighetens sida innehåller ett sådant inslag av myndighetsutövning att det som regel är olämpligt att andra än myndighetens representanter deltar i besöket. Handläggarna hamnade i det här fallet i en situation där fadern uppenbarligen uppfattade det som att handläggarna medverkade till stöd för modern. Detta är inte acceptabelt. Förvaltningen kritiserades för sitt agerande.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot socialförvaltningen i Håbo kommun. Han kompletterade senare sin anmälan och uppgav då bl.a. följande:

Den 5 september 2013 ringde en representant från förvaltningen och begärde att han skulle komma direkt hem tillsammans med sin dotter. Vid bostaden möttes han av två handläggare från förvaltningen, dotterns mamma och mormor. En av handläggarna berättade att de skulle ta med sig dottern men förklarade inte på vilka grunder. De hade inte heller något beslut utan sa att detta skulle skrivas senare. Handläggarna bar dottern till en bil där flickans mamma och mormor befann sig. När han senare frågade efter ett beslut informerade förvaltningen honom om att det inte fanns något sådant utan att det var dotterns mamma och mormor som hade hämtat flickan.

Utredning

På begäran av JO gav förvaltningen in journalanteckningar avseende AA:s dotter BB. Av journalanteckningarna framgick bl.a. att förvaltningen hade gjort ett oanmält hembesök hos AA den 5 september 2013.

JO begärde därefter att Socialnämnden i Håbo kommun skulle yttra sig över vad AA hade anfört om det nämnda hembesöket.

Socialnämndens biståndsutskott lämnade en detaljerad redogörelse för händelseförloppet den 5 september 2013. De anförde bl.a. följande:

2013-09-05 fördes samtal med BB:s mor CC, då hon hörde av sig för att berätta att fadern AA inte lämnat BB till henne enligt avtal upprättat med familjerätten inom Håbo kommun socialförvaltning. Modern uttryckte oro för BB, och med anledning av att ärendet var aktuellt på socialtjänsten, fattade ansvarig handläggare DD beslut om att hon, tillsammans med kollega EE, skulle åka hem till mormodern, där modern befann sig, för att få ytterligare information om den oro som båda framfört gällande BB [...] Under samtal fattade handläggarna beslut, med anledning av moderns och mormoderns önskemål, att medfölja dessa hem till fadern för att observera både den kommande överlämningen samt BB:s tillstånd och situation hos fadern med anledning av inkommen oro. De båda handläggarna beslöt sig i överenskommelse med modern [...] och mormodern [...] att medfölja i egen bil hem till fadern på oanmält besök i observationssyfte.

När de båda handläggarna, modern och mormodern kommer till faderns adress är han och BB inte hemma. Handläggare ringer till fadern och ber denne komma hem, och han och BB inkommer skyndsamt. De har varit på BB:s förskola på besök, inför inskolning. Fadern lämnar BB till mormodern nere i porten, kommer upp till trappuppgången där handläggare står, och släpper in dessa i lägenheten. Även modern, mormodern och BB kommer in.

Observationer av handläggare görs [...]

Fadern [...] och modern [...] börjar diskutera med handläggare DD om hur det kommer sig att fadern inte lämnat BB enligt gällande avtal. [...] Föräldrarna fortsätter tvista om de olika avtalen [...]

Fadern svarar i telefon och går under samtalet ut på balkongen. Vid den tidpunkten säger mormor att det inte är någon idé att diskutera detta vidare, utan att det är bättre att frågan om avtalen tas med respektive advokat, och att hon och modern istället åker med BB till mormodern. Modern och BB börjar göra sig färdiga för att gå, och fadern kommer då in från balkongen [...]

När fadern ser att modern och mormodern är på väg att åka med BB springer han fram och blir upprörd. Han blir högröstad, skriker "vad gör ni", och försöker slita BB från modern. Modern och mormodern förklarar att de ska ta med BB hem eftersom det är moderns umgängesdag, varpå fadern säger "nej ni kan inte ta henne, ge tillbaka henne", vilket han upprepar och försöker under tiden slita BB ur moderns och mormoderns famn, som BB skiftas mellan. Dessa hindrar fadern att ta BB, genom att modern som för tillfället inte håller i BB ställer sig mittemellan för att förhindra det pågående. De båda går längre ut i hallen mot ytterdörren. Handläggare EE uppfattar att det närmar sig bråk och att BB är mitt i detta [...] Handläggare EE och DD går ut till hallen där mormodern håller i BB, och fadern står mycket nära modern i hallen närmast ytterdörren. [...] Handläggare DD försöker flera gånger under tiden prata med fadern för att försöka lugna honom och få honom att sluta med sitt våldsamma agerande, och gå emellan honom och mormor respektive mamma CC.

Handläggare EE lyckas komma förbi alla i hallen och ta BB från mormors famn och gå iväg nedför trapporna med henne, utan att bli stoppad av fadern. EE kommer ut från lägenheten med BB bort till bilarna som står parkerade på gatan. EE har dock ingen bilnyckel utan blir stående ute på gatan. Pappa kommer strax springande och försöker slita och dra BB ur famnen på handläggare. [...]

När fadern så småningom backar undan från bilen och upphör i sina försök att ta BB ur handläggares famn, sätter handläggare henne i mormors bil. Mormor och modern

åker strax därefter från platsen. Handläggare inväntar polis som kallats till platsen av mormor. När polisen så småningom kommer har såväl mormor, modern [...] och BB men även fadern lämnat platsen. Fadern har åkt efter sällskapet i egen bil.

De båda handläggarnas bedömning är att fadern utsatte BB för betydande risk och fara vid upprepade tillfällen under detta tumult, genom att slita och dra i såväl henne som de som höll i henne. [...]

Strax innan modern, mormodern och BB skulle lämna platsen, ringde handläggare DD till bitr enhetschef FF, och under telefonsamtal frågade denne, inför FFs åhörare, modern om det är hon som bestämmer sig för att föra BB från faderns hem, vilket modern tydligt uttryckte ja till. Detta med anledning av att något beslut om omhändertagande ej fanns varken planering eller beslut på.

Dagen efter händelsen, 2013-09-06, fattade ordförande för socialnämndens biståndsutskott beslut om vård för BB med stöd av 6 § LVU, med placeringsbeslut enl 11 § LVU hos mormodern. Detta med anledning av att BB:s hälsa och boendesituation inte bedömdes kunna säkerställas utan att riskera avbrott eller vidare konflikter med inslag av våld, då vårdnadshavarna var i en allvarlig och djup konflikt med varandra gällande BB:s boende och meningsskiljaktigheter om avtal om umgänge.

Handläggare DD samt medhandläggare EE informerade både modern och mormodern, inför besöket hos fadern, om att det oanmälda besöket hos fadern skedde med syfte att observera och fastställa BB:s hälsa utifrån den information som inkommit till socialtjänsten. Modern informerades att om hon väljer att föra BB med sig från fadern, utifrån det avtal hon ansåg vara gällande, var det på eget initiativ. I denna redogörelse har handläggare EE även klargjort att hennes avsikt att ta BB från mormoderns famn och gå ner med henne mot bilen, var att säkerställa att BB inte skulle fara fysiskt illa av det tumult som uppstod mellan fadern [...], modern [...] och mormodern [...].

AA fick tillfälle att yttra sig över remissvaret och framförde ytterligare klagomål mot förvaltningen.

Bedömning

Bakgrund

AA och CC har tillsammans dottern BB, född 2012. Vid den tid som är aktuell i JO:s ärende, hösten 2013, hade föräldrarna gemensam vårdnad om flickan. De hade dock, enligt nämndens remissvar, ”en allvarlig och djup konflikt med varandra gällande BB:s boende och meningsskiljaktigheter om avtal om umgänge”.

Den 4 september 2013 hölls ett möte vid förvaltningen. I mötet deltog bl.a. utredande socialsekreterare, handläggare från familjerätten, flickans mamma och mormor. AA hade meddelat han inte avsåg att delta. Mamman och mormodern framförde att de kände oro för hur AA tog hand om flickan samt att AA inte hade följt uppgjort umgängesavtal. De uppgav bl.a. att flickan var smutsig efter att ha varit hos pappan samt att han inte kunde tillgodose flickans behov av stimulans.

Den 5 september 2013 inleddes en utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, för att bedöma om flickans situation krävde insatser från socialtjänstens sida med anledning av den oro som hade framförts. Samma dag hörde mamman av sig till förvaltningen och informerade om att pappan inte hade lämnat flickan enligt deras umgängesavtal. Två handläggare från förvaltningen

besökte härefter mamman och mormodern, som uppgav att de var fortsatt oroliga för hur flickan hade det hos pappan.

Hembesöket den 5 september 2013

I samband med att de två handläggarna träffade mamman och mormodern beslutade de att följa med mamman och mormodern till AA för att göra ett oanmält hembesök. Enligt remissvaret var syftet med besöket att observera den kommande överlämningen av flickan och flickans situation hos pappan. Handläggarna, mamman och mormodern kom tillsammans till AA:s bostad. Då pappan och flickan inte var hemma ringde en av handläggarna till AA och bad dem komma hem, vilket de gjorde. Samtliga blev insläppta i lägenheten. Enligt remissvaret förde föräldrarna en diskussion med en av handläggarna om umgängesavtalen. I samband med att mamman och mormodern ville lämna bostaden med flickan uppstod det enligt handläggarna ett "tumult". Händelseförloppet avslutades med att en av handläggarna bar ut flickan från lägenheten och bostadshuset och att mamman och mormodern därefter åkte iväg med flickan i sin bil. Pappan följde efter i en annan bil.

Mina överväganden

Företrädare för det allmänna ska iaktta saklighet och opartiskhet i sin verksamhet (1 kap. 9 § regeringsformen). Kravet på opartiskhet betyder bl.a. att det allmännas företrädare ska vara objektiva i sin tjänsteutövning och förhålla sig så att deras opartiskhet inte med fog kan ifrågasättas. Bestämmelsen omfattar inte bara hur en sak rent faktiskt har handlagts och vilka verkliga skäl som ligger bakom ett beslut eller ett annat handlande från en myndighet. Det har också betydelse hur myndighetens agerande har uppfattats (se JO:s beslut den 29 september 2014, dnr 48-2013).

När det råder en konflikt mellan föräldrar är det särskilt viktigt att socialtjänsten arbetar så att alla berörda förstår myndighetens roll, uppgifter och befogenheter. Om socialtjänsten agerar på ett sätt som kan ge någon av de berörda anledning att ifrågasätta myndighetens opartiskhet riskerar konflikten i stället att förvärras (se JO 2000/01 s. 285, dnr 3870-1997 och JO 2004/05 s. 213, dnr 786-2003).

Utgångspunkten är vidare att socialtjänstens handlande ska ske i samråd med de inblandade och med respekt för deras integritet.

Som har framgått var syftet med besöket hos AA att "observera både den kommande överlämningen samt BB:s tillstånd och situation hos fadern med anledning av inkommen oro". Jag har i och för sig förståelse för att förvaltningen ville bedöma om det behövdes någon form av insats eller ingripande från socialtjänstens sida med anledning av de uppgifter om oro som hade lämnats. Det kan dock diskuteras om uppgifterna i sig var sådana att de motiverade ett oanmält hembesök. Oavsett bedömningen av den saken anser jag att det var olämpligt att handläggarna gjorde besöket tillsammans med mamman och mormodern. Ett hembesök som görs för att klarlägga ett barns situation och om det finns skäl för ett ingripande från myndighetens sida innehåller ett sådant inslag av myndighetsutövning att det som

regel är olämpligt att andra än myndighetens representanter deltar i besöket (jfr JO 2000/01 s. 285, dnr 3870-1997 och JO 2004/05 s. 213, dnr 786-2003). Vad som var känt om det konfliktfyllda förhållandet mellan föräldrarna redan före hembesöket borde under alla förhållanden ha manat till extra stor försiktighet vid socialtjänstens agerande. Som händelsen kom att utveckla sig hamnade handläggarna i en situation där AA uppenbarligen uppfattade det som om de båda medverkade till stöd för mamman. Detta är givetvis inte acceptabelt. Enligt min mening borde handläggarna i stället ha kontaktat AA och redogjort för mammans oro samt förklarat socialtjänstens roll i sammanhanget och syftet med ett eventuellt hembesök. Sammantaget förtjänar myndigheten kritik för sitt agerande.

Vad AA har anfört i övrigt leder inte till något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas med den kritik som har uttalats.